

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 281

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.19>**В. Л. Гончарук**

адвокат, доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри інформаційної та фінансової безпеки
Інституту безпеки ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна академія управління персоналом"
ORCID: orcid.org/0000-0002-9627-9530

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

На нинішньому етапі розвитку України стійкість економічної системи належить до пріоритетних національних інтересів. Дослідження присвячене розширеному аналізу генезису економічної політики як невід'ємної компоненти системи забезпечення національної безпеки в провідних державах глобальної спільноти. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризового становища, сформувати ефективні механізми подальшого розвитку. У статті розглянуто еволюцію публічного управління у сфері економічної безпеки в різних державах, виокремлено найбільш ефективні інструменти її врегулювання. Обґрунтовано важливість розроблення та впровадження стратегій економічної політики для регіонів, а також підприємств малого та середнього бізнесу з метою формування ефективної державної економічної політики та національної безпекової стратегії. Вивчено досвід міжнародної спільноти щодо моделей створення єдиної управлінської концепції регіональної економічної безпеки. Встановлено, що економічна політика, як складова національної безпеки розвинених держав, фокусується на гарантіях стійкості економічного національного поля до різнопланових загроз. Визначено ключові шляхи реалізації економічної політики у міжнародній практиці, зокрема, через інвестиційну, структурно-галузеву, податкову, бюджетну та грошово-кредитну політику. Запропоновано вектори удосконалення стратегічного і концептуального механізму управління економічною безпекою України на основі зарубіжного досвіду, що включають диверсифікацію економіки, підтримку стратегічно важливих галузей, стимулювання інвестиційного процесу та інтеграції інновацій, а також протекціонізм. Обґрунтовано, що диверсифікація традиційної управлінської парадигми у економічній сфері сприятиме формуванню ефективної концепції синергетичного менеджменту як основи інноваційної моделі взаємодії регіональної політики та загальнонаціонального економічного розвитку.

Ключові слова: розвиток, міжнародна практика, країни світу, економічна безпека, публічне управління, загроза.

Постановка проблеми. Економічний поступ сучасної України спрямований на укріплення позицій на міжнародній арені, підвищення рівня відкритості та прозорості соціально-економічної політики, актуалізацію регіональної компоненти. Інноваційна модель стратегічного управління еконо-

мічним розвитком передбачає доцільність та обґрунтованість управлінських рішень, спрощення управлінських структур, формування внутрішніх умов для оптимізації системи у необхідному векторі.

Високого щаблю економічної стійкості як компоненти національної безпеки мож-

ливо досягнути через реалізацію ефективних структурно-галузевої, інвестиційної, бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики. Тривалий процес пошуку ефективних шляхів вдосконалення економічної політики України стимулює до вивчення міжнародної практики скоординованих шляхів розвитку.

Очевидно, що ефективна економічна політика є гарантією стабільного економічного розвитку держави та підтримки її безпекового поля. На тлі підвищених загроз військового часу для України пріоритетом виступає змістовний аналіз світового досвіду для його подальшої адаптації до нинішніх реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку формування синергетичної управлінської парадигми у сфері економічної безпеки проаналізовано у публікаціях низки вчених (І. Архипенко [2]; Л. Козак, О. Федорук [6], С. Лекарь [8], Г. Тарасюк [14]), де проводиться критичний огляд існуючих підходів до фінансового забезпечення національного розвитку, вдосконалення регіональної політики, стратегічного та антикризового управління. Окремо необхідно виділити дослідження (А. Крисоватий та ін. [7], В. Маргасова [9], В. Небрат [10]), в яких питання публічного управління і системної економічної політики розглядаються у контексті ефективної конвергенції.

Науковий дискурс у досліджуваній сфері знайшов активний розвиток у публікаціях вчених І. Аніщенко [1], Н. Гаман [4], В. Нижник [11], де пропонуються концептуальні наративи формування економічної політики на засадах регіональної ефективності. Питання ризиків, що супроводжують процес оптимізації економічної політики, відображені в працях Т. Васильців [3], В. Загарій [5], О. Рєзнік [12], М. Ріппа, Т. Тучак [13].

Не применшуючи внеску дослідників, залишається нерозкритим ряд дискусійних питань щодо формування ефективної економічної політики як базису національної безпеки. Дослідження окресленої проблематики залишається актуальним.

Мета статті – розширений аналіз генезису економічної політики як невід’ємної компоненти системи забезпечення наці-

ональної безпеки в провідних державах глобальної спільноти, з метою подальшої інтеграції практичного досвіду до українських реалій.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-економічна політика, як невід’ємна складова національної безпекової стратегії, володіє векторністю забезпечення економічної стійкості до зовнішніх та внутрішніх загроз, реалізуючись через бюджетну (фінансування програм, що укріплюють безпекові наративи), інвестиційну (підтримка інновацій та створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримка конкурентних переваг), податкову (стимули та пільги для підтримки окремих галузей), структурно-галузеву (формування структури економіки з урахуванням національних інтересів, підтримка стратегічних галузей) та грошово-кредитну політику [5].

Управлінські механізми зарубіжних країн, загалом, спрямовують зусилля диверсифікацію економіки, протекціонізм, підтримку стратегічно важливих галузей, підтримку інвестицій та інноваційного розвитку. Формування ефективної стратегії управління економічним розвитком передбачає попереднє визначення стану соціально-економічної захищеності у регіональному розрізі, розроблення концептуальних кроків для її досягнення, формування системи комплексної протидії загрозам економічній безпеці [8].

Безпека окремих суб’єктів господарювання чи регіонів репрезентує стан національної системи економічної безпеки, а тому важлива роль в управлінні має відводитись гарантіям захищеності регіональної економіки від дії дестабілізуючих факторів, збалансуванню регіональних інтересів у напрямку стійкого зростання, підвищення потенціалу до самовідтворення і раціонального розподілу потенціалу.

Потреба в удосконаленні концептуальної управлінської підтримки економічної безпеки в контексті України зумовлена потенціалом глобалізації щодо соціально-економічного розвитку держави. Зазначене потребує розширеного вивчення світової практики розв’язання основних проблем економічної політики.

Зокрема, з-поміж ключових цілей безпекової політики Сполучених Штатів Америки (США) економіці відведене чільне місце. Адміністрацією США у 2010 р. було розроблено оновлену Стратегію національної безпеки, основною метою якої визначено відновлення американського глобального економічного лідерства. Для США характерними є стабільні бюджетно-податкові взаємини між центром та регіонами, розмежування повноважень між різними рівнями влади, а національна економічна політика постійно переглядається та вдосконалюється [7].

Наприклад, для збалансування потенціалу регіонів під контролем Конгресу виділяються програмні дотації та трансфери. Також, ефективним є цільове бюджетне фінансування розвитку визначених секторів місцевої економіки. Аналізуючи економічну політику США в контексті безпекових національних наративів, необхідно наголосити на її ключових векторах – підтримці конкурентних переваг національної економіки на світових ринках, захист загальнодержавних інтересів у високотехнічних сферах, укріплення потенціалу щодо реалізації міжнародних зобов'язань. Стратегією національної безпеки США передбачено необхідність прикладати зусилля для підвищення ефективності й конкурентоспроможності економіки, створення нових робочих місць, диверсифікації іноземних ринків.

Держави-члени Європейського Союзу (ЄС) володіють значним позитивним досвідом у сфері реалізації інтеграційних економічних стратегій на регіональному рівні. Самоврядні органи європейської спільноти наділені широким інструментарієм фінансово-економічного та управлінського впливу, що дозволяє ефективно відстоювати регіональні інтереси та забезпечувати безпекові вимоги [15].

Зокрема, концепція економічної політики у Іспанії характеризується особливою ефективністю системи забезпечення національних галузевих інтересів, у тому числі, за допомогою гнучкості законодавчої бази, чіткої диференціації компетенцій міністерств, відомств і окремих організацій щодо реалізації нормативних положень з економічного розвитку, розроблення

та законодавчого затвердження програм регіональних економічних пріоритетів, функціонування спеціальних державних контролюючих служб. Аналізуючи специфіку економічної політики Іспанії, можна стверджувати про важливість визначення пріоритетних галузей національної промисловості, ретельної оптимізації галузевого законодавства, інтеграції процедури стимулювання інвестицій та валютного контролю.

Модель регіональної децентралізації, характерна для економічної політики Польщі, передбачає делегування чітко окреслених повноважень державним адміністраціям на місцях (гмінам), із нарощуванням їх фінансової спроможності та диверсифікацією джерел покриття потенційно можливого фінансового дефіциту.

У той же час, у Болгарії національними економічними інтересами позиціонуються підвищення соціального рівня життя населення, забезпечення економічної незалежності, прагнення до фінансової стійкості, підвищення ефективності зовнішньої економічної політики. Управлінський механізм економічної безпеки Болгарії зосереджує зусилля на протидії соціально-економічній диференціації.

Сучасна японська концепція економічної політики містить у основі принципи примноження економічної потужності та формування сприятливого середовища для забезпечення максимальної реалізації національних безпекових інтересів. Увага управлінців Японії зосереджена на превентивному захисті на системному, і на матеріальному рівні, що дає змогу зберігати стабільність економічного розвитку всередині країни. Економічна політика Японії характеризується потужним експортним сектором, державно-координованим розвитком промисловості та стимулюючою монетарною політикою. Ключові концепти передбачають контроль за процесами інфляції, практичну підтримку стратегічних галузей та високу технологічність, а також фінансові механізми стимулювання економічного зростання [6].

Шведська модель економічної політики поєднує належність управлінських аспектів, концепцію стійкого економічного розвитку, забезпечення соціального захисту.

Раціональна економічність, пріоритетами якої позиціонуються підтримка високої конкурентоспроможності національного економічного поля та стимулювання підприємницького середовища, передбачає зосередження зусиль на вдосконаленні умов виробничої діяльності, підвищенні прибутковості підприємств, сталому розширенні виробництва, жорсткій антиінфляційній політиці, поглибленні зовнішньоекономічних зв'язків та інтенсифікації інвестиційних потоків [15].

Поєднання таких концептів виступає запорукою добробуту суспільства, запобігання негативним впливам на стійкість національного виробництва. Зважаючи на це, досвід економічної політики Швеції становить практичний інтерес для таких «транзитних» країн, як Україна.

Важливо акцентувати на особливостях співвідношення державного і ринкового впливу на економічну політику в різних державах глобальної спільноти. Зокрема, для Японії характерним є незначне централізоване фінансування виробництва та диференціація доходу, водночас, чітке управління усіма компонентами економічного механізму. У той же час, пріоритетом Швеції є мінімізація впливу держави у виробничій сфері, проте масштабний вплив на диференціацію доходів. Американська економічна модель, не зважаючи на зовнішню ліберальність, у цілому організована таким чином, що потребує значного державного впливу. Врешті, Іспанія зосереджує управлінські зусилля на незначній централізації фінансування виробничого сектору і перерозподілу доходів, водночас, чітким управлінням усіма компонентами економічного механізму.

Як свідчить аналіз світової практики, максимальної ефективності економічної політики із зауваженням національної специфіки України можна досягнути шляхом асиміляції централізованого та децентралізованого підходів до розвитку регіональної економіки та гарантії національної безпеки. Ця асиміляція передбачає:

1) позиціонування ключовим об'єктом безпосереднього впливу при формуванні економічної політики на національному і на регіональному рівнях соціуму, з його потенціалом, запитами та потребами;

2) державну підтримку депресивний регіонів та децентралізацію як базис регулювання державного впливу на економічний розвиток;

3) стимулювання інноваційно-інвестиційного зростання;

4) позиціонування ключовими інструментами економічної політики державне управління, регіональні програми розвитку та стратегії;

5) зорієнтованість на постійний сталий розвиток та вдосконалення [16].

Держави-члени ЄС володіють значним позитивним досвідом реалізації економічних політик на регіональному рівні. Більш детальна характеристика концепцій економічної безпеки окремих з них приведена у табл. 1.

Як демонструє світова практика, ключовими механізмами забезпечення економічної стійкості держави є визначення загроз щодо макроекономічної рівноваги, нормативно-правове урегулювання внутрішніх та зовнішньоекономічних операцій, інституціональні гарантії захисту національних економічних інтересів в умовах міжнародної інтеграції, визначення ролі участі іноземного капіталу в національній економіці [17].

Очевидною є необхідність удосконалення економічної політики України у напрямку підвищення конкурентоспроможності національної економічної системи, забезпечення її гнучкості, резильєнтності, стійкості, адаптивності в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Зарубіжний досвід підкреслює важливість урахування пріоритетів національних стратегій безпеки, а також рівня розвитку інституційного забезпечення економічної політики, можливостей забезпечення галузевого контролю.

Висновки і пропозиції. Розширений аналіз світового досвіду з формування та впровадження економічної політики беззаперечно актуалізує необхідність оптимізації національного стратегічного і концептуального механізму економічної безпеки в Україні. Розглянуті в межах дослідження моделі та підходи можуть позиціонуватись ефективним практичним прикладом розвитку нової концепції національної безпеки, базисом якої є стійкий

Таблиця 1

Порівняльна характеристика підходів до економічної політики як складової національної безпеки у окремих країнах

Країна	Ключові концепти
Великобританія	Спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відсутня. Окремі норми, які регламентують ЕБ, містяться у нормативно-правових актах у сфері оборонної політики. Вони ґрунтуються на оцінках національних інтересів і реалізуються через їх захист. Методи щодо забезпечення економічної безпеки пов'язані з прогнозуванням і запобіганням найбільш небезпечних зовнішніх і внутрішніх ризиків.
Чехія, Болгарія, Угорщина, Польща, Словаччина	Спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відсутня. Забезпечення економічної безпеки орієнтується на відповідні нормативно-правові акти ЄС. При виборі методів забезпечення ЕБ країни враховують геополітичну ситуацію, вектор і стратегію розвитку економіки відповідно до тенденцій регіонального та світового еволюційного процесу, напрямом економічних реформ.
Латвія, Литва, Естонія	Спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відсутня. Забезпечення ЕБ орієнтується на відповідні нормативно-правові акти ЄС. Методи забезпечення економічної безпеки спрямовані насамперед на реалізацію фінансово-економічної безпеки.
Франція	Спеціальна законодавча база щодо забезпечення ЕБ відсутня. Окремі положення щодо економічної безпеки відображені в Законі «Про національну безпеку». Забезпечення економічної безпеки спрямовані на зниження вразливості господарської системи країни, збереження самостійності зовнішньої політики, усунення диспропорцій у рівні економічного розвитку суб'єктів господарювання; недопущення надмірної зовнішньої залежності в найважливіших секторах економіки, мінімізацію ризиків, пов'язаних із залежністю від зовнішнього світу.
Румунія	Питання забезпечення ЕБ містяться в Стратегії національної безпеки. Основними напрямками забезпечення ЕБ є: здійснення ефективних заходів макроекономічної стабілізації, прискорення структурних реформ в економіці, створення приватного сектора, залучення іноземних інвестицій та підтримка малого і середнього бізнесу; узгодження фінансово-економічного законодавства, фінансової, економічної і митної політики із законодавством ЄС тощо.
Німеччина	Спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки відсутня. Основні питання з цієї проблеми відображаються в директивах Міністерства оборони, які регламентують найважливіші сфери ринкової діяльності та визначають контрольні функції держави.

Джерело – [5].

регіональний розвиток, захист від внутрішніх та зовнішніх загроз, ефективний розподіл ресурсів та соціально-економічна стабільність.

Вектори удосконалення стратегічного і концептуального механізму управління економічною безпекою України, виділені на основі зарубіжного досвіду, включають диверсифікацію економіки, підтримку стратегічно важливих галузей, стимулювання інвестиційного процесу та інтеграції інновацій, а також протекціонізм.

Диверсифікація традиційної управлінської парадигми у економічній сфері сприятиме формуванню ефективної концепції синергетичного менеджменту як основи інноваційної моделі взаємодії регіональної політики та загальнонаціонального економічного розвитку. Світовий досвід демонструє, що найбільш впливовими напрямками розвитку галузевої політики

є удосконалення нормативно-правового підґрунтя, застосування превентивних заходів щодо потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз, інтеграція інноваційних технологій для забезпечення конкурентних переваг національної економічної системи.

Перспективним напрямком досліджень обраної проблематики вбачається дослідження ризиків та викликів, що дотичні до моделі синергетичного стратегічного регіонального управління економічними процесами.

Список використаної літератури:

1. Аніщенко І. В. Оцінка ефективності реалізації та фінансове забезпечення програм розвитку малого бізнесу в регіоні. *Економіка та держава*. 2005. № 10. С. 2.
2. Архипенко І. М. Зарубіжний досвід формування й реалізації регіональної економічної політики. *Державне управління*

- та місцеве самоврядування. 2019. №2. С. 32–42.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008.
 4. Гаман Н. Міжнародний досвід формування економічної безпеки держави. *Державне управління: удосконалення і розвиток*. 2018. № 5(38). http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/38.pdf
 5. Загарій В. П. Монетарні важелі досягнення фінансової безпеки: досвід розвинених країн. *Бізнес Інформ : між. наук. економ. журнал*. 2014. №4. С. 400–405.
 6. Козак Л. С., Федорук О. В. Тенденції розвитку й ефективність забезпечення європейської економічної безпеки в умовах глобалізації економіки. *Управління проектами, системний аналіз і логістика: наук. журнал. Технічна серія*. 2012. Вип. 10. С. 505–512.
 7. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: моногр. Тернопіль: THEU, 2014. 236 с.
 8. Лекарь С. І. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави: адміністративно-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (2). С. 103–111. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4\(2\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_4(2)_16)
 9. Маргасова В. Г. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки регіону. *Науковий вісник ЧДІЕУ. Регіональна економіка*. 2011. №1 (9). С. 53–61.
 10. Небрат В. Зарубіжний досвід і національні пріоритети для стратегування повоєнної відбудови України. *Економіка і прогнозування*. 2023. №2. С. 134–159.
 11. Нижник В. М. Економічна безпека України в системі євроатлантичних інтеграційних процесів : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2008. 440 с.
 12. Рєзнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. *Форум права*. 2015. № 4. С. 232–236. http://nbuv.gov.ua/jdf/FP_index.htm_2015_4_42.pdf
 13. Рінпа М., Тучак Т. Зарубіжний досвід податкового регулювання соціально-економічних процесів та можливості його використання в Україні. *Світ фінансів*. 2021. №3 (68). С. 38–53. <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1458>
 14. Тарасюк Г. М. Економічна безпека як критерії ефективності економічної стратегії держави. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2010. №4 (54). С. 192–193.
 15. «Шведська модель»: стислий огляд становлення, здобутків і проблем *Центр Разумкова національна безпека і оборона*. 2009. №1. http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD105_ukr_4.pdf
 16. Asher S., Novosad P. Rural Roads and Local Economic Development. *American Economic Review*. 2020. №110 (3). Pp. 797–823. DOI: 10.1257/aer.20180268
 17. Balland P.-A., Boschma R. Complementary interregional linkages and Smart Specialisation: an empirical study on European regions. *Regional Studies*. 2021. №55(6). Pp. 1059–1070. DOI: 10.1080/00343404.2020.1861240

Honcharuk V. Peculiarities of modern economic policy in the system of ensuring national security: foreign experience

At the current stage of Ukraine's development, the stability of the economic system is a priority national interest. The study is devoted to an extended analysis of the genesis of economic policy as an integral component of the system of ensuring national security in the leading states of the global community. Without such a policy, it is impossible to get out of the crisis situation and form effective mechanisms for further development. The article examines the evolution of public administration in the field of economic security in different states, identifies the most effective instruments for its regulation. The importance of developing and implementing economic policy strategies for regions, as well as small and medium-sized businesses, is substantiated in order to form an effective state economic policy and national security strategy. The experience of developed countries in terms of models for creating a single management concept of regional economic security is analyzed. It is established that economic policy, as a component of the national security of developed states, focuses on guarantees of the stability of the economic national field to internal and external threats. The key ways of implementing economic policy in international practice are identified, in

particular, through investment, structural and sectoral, tax, budgetary and monetary policy. Vectors for improving the strategic and conceptual mechanism for managing Ukraine's economic security based on foreign experience are proposed, which include diversification of the economy, support for strategically important industries, stimulation of the investment process and integration of innovations, as well as protectionism. It is substantiated that the diversification of the traditional management paradigm in the economic sphere will contribute to the formation of an effective concept of synergistic management as the basis of an innovative model of interaction between regional policy and national economic development.

Key words: *development, international practice, countries of the world, economic security, public administration, threat.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025